Journal of Agricultural Research and Extension 43(3): 226-241

การประเมินผลโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารของจังหวัดจันทบุรีต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกร

Evaluating the Effectiveness of the Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi Project in Enhancing Farmers' Knowledge, Production Standards, and Market Opportunities

พัชรี ปรีเปรมโมทย์[1] นรินทร์ เจริญพันธ์[2] กัลยารัตน์ เชี่ยวชาญ[3] ธนพล พุกเส็ง[3] และวศิน ยุวนะเตมีย์[4,*]

Patcharee Preepremmote[1], Narin Charoenphun[2], Kanyarat Cheawchan[3], Thanaphon Phukseng[3] and Vasin Yuvanatemiya[4,*]

[1]สาขาวิชาบริหารธุรกิจและการจัดการโลจิสติกส์และการค้าชายแดน คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี 22170

[2]สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี 22170

[3]สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยาการข้อมูล คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี 22170

[4]สาขาวิชาเทคโนโลยีทางทะเล คณะเทคโนโลยีทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี 22170

[1]Major of Business Administration, Logistics and Cross-Border Trade Management, Faculty of Science and Arts Burapha University Chanthaburi Campus, Chanthaburi, Thailand 22170

[2]Major of Modern Agricultural Technology, Faculty of Science and Arts, Burapha University Chanthaburi Campus Chanthaburi, Thailand 22170

[3]Major of Information Technology and Data Science, Faculty of Science and Arts, Burapha University Chanthaburi Campus Chanthaburi, Thailand 22170

[4]Major of Marine Technology, Faculty of Marine Technology, Burapha University Chanthaburi Campus Chanthaburi, Thailand 22170

*Corresponding author: vasin@go.buu.ac.th

*ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-5628-962X

Received: *February 10, 2026*
Revised: *June 02, 2026*
Accepted: *June 11, 2026*

Abstract

Although gastronomy tourism has been increasingly promoted as a mechanism for adding value to agricultural products and generating income for local communities, empirical evidence explaining its impacts at the farm level remain limited, particularly in relation to improvements in production standards and the conversion of knowledge into tangible economic outcomes. This study aimed to evaluate the effects of the gastronomy tourism project in Chanthaburi Province in enhancing farmers' knowledge, production standards, and market opportunities. A quantitative research approach was employed using a program evaluation design. Data were collected from 200 participating farmers through a structured questionnaire, and descriptive statistics were applied to analyze changes observed after project participation. The findings revealed that the project produced positive effects on

strengthening farmers' production capacity. Notably, 49.50% of farmers obtained Good Agricultural Practices (GAP) certification, and 90.50% reported improvements in production standards consistent with their expectations, indicating progress toward standardized and value-added agricultural practices. However, outcomes related to market access and income generation remained moderate. Only 29.00% of farmers adopted online marketing channels, and 5.00% reported increased income from gastronomy tourism-related activities. These results suggest that the transformation toward value-added agriculture through gastronomy tourism remains at an early stage.

Keywords: Agricultural program evaluation, Chanthaburi province, GAP certification gastronomy tourism

บทคัดย่อ

แม้การท่องเที่ยวเชิงอาหารจะถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรและสร้างรายได้แก่ชุมชน แต่ในเชิงวิชาการยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่อธิบายผลกระทบของโครงการลักษณะดังกล่าวต่อเกษตรกรในระดับจุลภาค โดยเฉพาะในมิติของการยกระดับมาตรฐานการผลิตและการเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารของจังหวัดจันทบุรีต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิตและโอกาสทางการตลาดของเกษตรกร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบการประเมินผลโครงการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรจำนวน 200 รายที่เข้าร่วมโครงการ ด้วยแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมโครงการ ผลการศึกษาพบว่า โครงการมีผลเชิงบวกต่อการยกระดับศักยภาพการผลิตของเกษตรกร โดยเกษตรกรร้อยละ 49.50 ได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และร้อยละ 90.50 ระบุว่าผลลัพธ์ด้านมาตรฐานการผลิตสอดคล้องกับความคาดหวัง อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ด้านการตลาดและรายได้ยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 29 ที่เริ่มใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ และร้อยละ 5 ที่มีรายได้เพิ่มจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สะท้อนว่าการพัฒนาเกษตรเชิงมูลค่าเพิ่มผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหารยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

คำสำคัญ: การประเมินโครงการเกษตร จังหวัดจันทบุรี มาตรฐาน GAP การท่องเที่ยวเชิงอาหาร

บทนำ

ภาคการเกษตรของประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญ โดยเฉพาะปัญหาต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ความผันผวนของผลผลิตและราคา รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาดที่ให้มูลค่าเพิ่มสูง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้รายได้ของเกษตรกรขาดความมั่นคง และมีขีดความสามารถในการแข่งขันต่ำในระยะยาว (FAO, 2018; OECD, 2020) แม้บางพื้นที่จะมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพผลผลิต และอัตลักษณ์สินค้าเกษตรที่โดดเด่น แต่เกษตรกรจำนวนมากยังคงมีบทบาทจำกัดอยู่ในฐานะผู้ผลิตวัตถุดิบต้นน้ำ และพึ่งพาช่องทางการตลาดแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับความล้มเหลวของกลไกตลาด

(market failure) ในหลายมิติ โดยเฉพาะการกระจุกตัวของอำนาจตลาดในฝั่งผู้รับซื้อ และต้นทุนการดำเนินการที่สูง ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาได้อย่างเป็นธรรม และไม่สามารถเข้าถึงตลาดที่ให้ผลตอบแทนสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อประกอบกับความเสี่ยงด้านผลผลิตและราคา ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตร ทั้งนี้สำหรับในบริบทระดับพื้นที่ จังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในแหล่งผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะผลไม้และวัตถุดิบที่มีชื่อเสียงในระดับชาติและนานาชาติ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในพื้นที่ยังเผชิญกับปัญหาด้านต้นทุนการผลิต มาตรฐานสินค้า และอำนาจต่อรองทางการตลาด ซึ่งจำกัดความสามารถในการสร้างรายได้อย่างยั่งยืน ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกใหม่ ที่ช่วยยกระดับบทบาทของเกษตรกรจากผู้ผลิตวัตถุดิบ ไปสู่ผู้มีส่วนร่วมในห่วงโซ่มูลค่าที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (gastronomy tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ การสัมผัสอาหาร และวัฒนธรรมการกินท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในฐานะเครื่องมือที่สามารถเชื่อมโยงภาคการเกษตรกับภาคการท่องเที่ยว โดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่น กระบวนการผลิต และอัตลักษณ์ทางอาหารเป็นฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Richards, 2015) ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในหลายพื้นที่ผ่านโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ ที่มุ่งหวังให้เกษตรกรมีโอกาสเข้าถึงตลาดใหม่ และมีบทบาทมากขึ้นในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สำหรับจังหวัดจันทบุรีได้มีโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi เป็นหนึ่งในความพยายามดังกล่าว โดยมีเป้าหมายเชื่อมโยงภาคการผลิตทางการเกษตรกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในพื้นที่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพัฒนาศักยภาพเกษตรกร การยกระดับมาตรฐานการผลิต การสร้างเครือข่ายทางการตลาด และการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม แม้โครงการลักษณะนี้จะถูกคาดหวังให้ช่วยเพิ่มรายได้และเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกร แต่ในเชิงวิชาการยังขาดการประเมินผลกระทบที่เป็นระบบ และมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่างานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ผลกระทบในมิติการท่องเที่ยว เช่น ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว หรือผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่โดยรวม (Bessière, 2013; Everett and Slocum, 2013) ขณะที่ งานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกรในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงด้านผลผลิตและรายได้ การมีบทบาทต่อห่วงโซ่มูลค่า ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่าโครงการดังกล่าวช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรได้มากน้อยเพียงใด อีกทั้งงานวิจัยจำนวนมากไม่ได้วิเคราะห์บทบาทของกิจกรรมภายในโครงการต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และความสามารถทางการตลาดของเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรในการเข้าถึงตลาด และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร (Porter, 1985; OECD, 2018) แต่หลักฐานเชิงประจักษ์ที่อธิบายความเชื่อมโยงดังกล่าวในบริบทพื้นที่จริงยังคงมีอยู่อย่างจำกัด

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 1) การขาดการประเมินผลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านผลผลิต และรายได้ของเกษตรกรจากการเข้าร่วมโครงการ และ 2) การขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับผลลัพธ์ของกิจกรรมในโครงการต่อการพัฒนาองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกรในระดับจุลภาค ดังนั้น จึงได้ดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารของจังหวัดจันทบุรีต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและวิเคราะห์ผลลัพธ์การ

เปลี่ยนแปลงของกิจกรรมในโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ในการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต โอกาสทางการตลาด และรายได้ของเกษตรกรทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ซึ่งผลลัพธ์ของการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์เกี่ยวกับบทบาทของโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารต่อการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบ ปรับปรุงโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดการประเมินผลโครงการตามกรอบ Input–Process–Output–Outcome (IPOO) หรือ Logic Model ซึ่งใช้กันอย่างแพร่หลายในงานประเมินผลโครงการด้านการเกษตรและการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวมุ่งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรของโครงการ (inputs) กิจกรรมหรือกระบวนการดำเนินงาน (process/activities) ผลผลิตจากกิจกรรม (outputs) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม (outcomes) โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยดัง Figure 1 ซึ่งมองว่า การเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi เป็นปัจจัยนำเข้า (input) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านศักยภาพของเกษตรกรผ่านกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่โครงการจัดขึ้น ซึ่งส่งผลต่อผลลัพธ์ในสามมิติหลัก ได้แก่ องค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

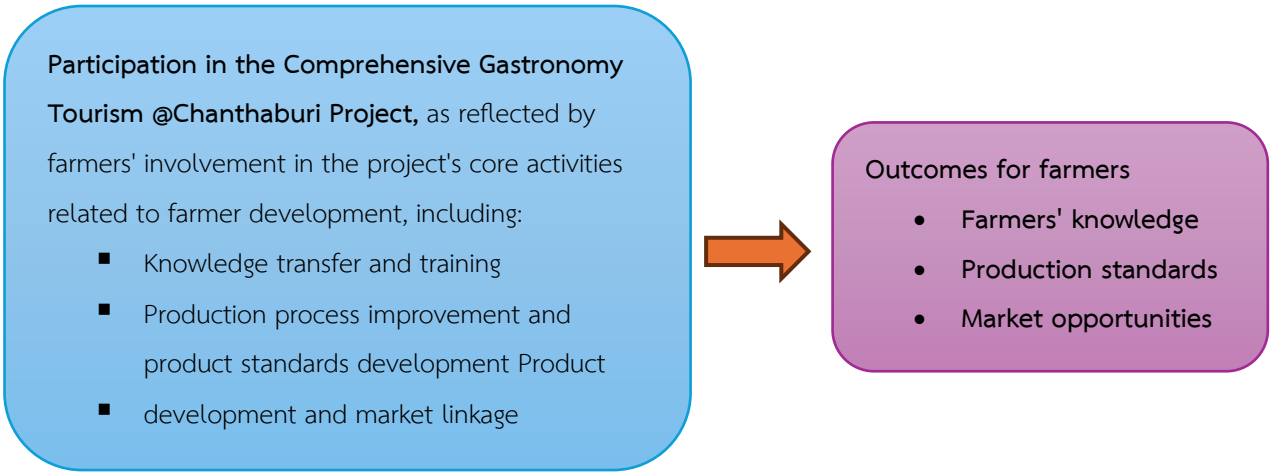

Figure 1 Conceptual framework

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้การออกแบบการวิจัยเชิงประเมินผลโครงการ (program evaluation research) เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกร การออกแบบการวิจัยมุ่งเน้นการประเมินผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในระดับจุลภาคจากมุมมองของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ โดยใช้ข้อมูลภายหลังการดำเนินกิจกรรมเป็นหลัก และเชื่อมโยงผลลัพธ์กับกิจกรรมสำคัญของโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) พื้นที่ศึกษา และผู้เข้าร่วมโครงการ

พื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi และเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่มีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ส่วนประชากรในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi จำนวน 200 ราย โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการอย่างน้อยหนึ่งกิจกรรม 2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ การผลิต หรือการตลาด และ 3) ยินยอมให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยและกิจกรรมของโครงการ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ ครอบคลุมประเด็นการได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การเข้าร่วมเครือข่ายเกษตรกร การใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ และการเกิดรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนที่ 3 การประเมินระดับความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์ที่ได้รับจากโครงการกับความคาดหวังของเกษตรกรในสามมิติ ได้แก่ ด้านมาตรฐานการผลิต ด้านการตลาด และด้านรายได้ และส่วนที่ 4 การประเมินความคิดเห็นของเกษตรกรต่อความคุ้มค่าของการเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ส่วนแบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเกษตร การพัฒนาเชิงพื้นที่ และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง และดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกิจกรรมของโครงการ

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการภายหลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมหลักของโครงการ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูลดำเนินการทั้งในรูปแบบแบบสอบถามกระดาษและการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสะท้อนมุมมองของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของโครงการอย่างถูกต้อง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการในแต่ละประเด็น นอกจากนี้ ใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายระดับความสอดคล้องกับความคาดหวังของเกษตรกร และการรับรู้ถึงความคุ้มค่าของโครงการ โดยนำเสนอผลในรูปของตารางและการอภิปรายเชิงวิเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงผลลัพธ์กับกิจกรรมของโครงการและกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

โครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม โดยกิจกรรมดังกล่าวมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงเทคนิค เชิงมาตรฐาน และเชิงกระบวนการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการพัฒนาการผลิตวัตถุดิบอาหารและการต่อยอดเชิงตลาด ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมหลัก 3 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 การส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ที่มุ่งเน้นการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกรในด้านการจัดการกระบวนการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว โดยมีการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับ

การวิเคราะห์ดินและน้ำ การจัดการปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสม การควบคุมศัตรูพืชและโรคพืชด้วยแนวทางที่ปลอดภัย รวมถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิต กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพและความปลอดภัยของวัตถุดิบอาหาร ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการผลิตที่สามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในกิจกรรมนี้ยังครอบคลุมถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการแปลงเกษตร เช่น การตรวจสอบคุณภาพผลผลิต การจัดการข้อมูลการผลิต และการติดตามกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ ความรู้ดังกล่าวช่วยยกระดับความสามารถของเกษตรกรในการตัดสินใจเชิงการจัดการ และส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติด้านการผลิตจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่รูปแบบที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเด็นที่ 2 การยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น ซึ่งมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น โดยเน้นการเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบอาหารผ่านกระบวนการแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแปรรูปที่สามารถรักษาคุณค่าทางโภชนาการและคุณภาพของวัตถุดิบได้อย่างเหมาะสม การถ่ายทอดองค์ความรู้ในกิจกรรมนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการให้ข้อมูลเชิงเทคนิค แต่ยังรวมถึงการฝึกปฏิบัติและการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์จริง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และสามารถเข้าใจศักยภาพของวัตถุดิบอาหารในฐานะทรัพยากรที่สามารถนำไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มได้ นอกจากนี้ กิจกรรมนี้ยังส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพวัตถุดิบ กระบวนการแปรรูป และการตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ความรู้ที่ได้รับช่วยให้เกษตรกรสามารถประเมินความเหมาะสมของวัตถุดิบในการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร และตระหนักถึงบทบาทของตนเองในห่วงโซ่มูลค่าการผลิตอาหารที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ประเด็นที่ 3 การเพิ่มช่องทางการตลาดและการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกรด้านการตลาดและการเชื่อมโยงวัตถุดิบอาหารกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยมีการให้ความรู้และการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ เช่น การใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ (เช่น Facebook, LINE, TikTok หรือแพลตฟอร์มตลาดออนไลน์) การถ่ายภาพสินค้าและการนำเสนอข้อมูลผลิตภัณฑ์อย่างมีมาตรฐาน การประชาสัมพันธ์สินค้า และการเชื่อมโยงเครือข่ายกับผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยว กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกตลาด การสื่อสารคุณค่าและความต้องการของผู้บริโภคปลายทาง การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดในกิจกรรมนี้จะช่วยยกระดับความสามารถของเกษตรกรในการมองเห็นโอกาสทางการตลาดและการนำเสนอวัตถุดิบอาหารในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

โดยสรุปแล้วโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi มีบทบาทสำคัญในการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกรในหลายมิติ ตั้งแต่ความรู้ด้านการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น ไปจนถึงความรู้ด้านการตลาดและการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร การยกระดับองค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนาความสามารถของเกษตรกรในการเข้าใจ และจัดการกระบวนการผลิตและการตลาดอย่างเป็นระบบ

จาก Table 1 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรภายหลังการเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ในหลายมิติ ที่สะท้อนถึงการพัฒนาด้านมาตรฐานการผลิต การสนับสนุนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครือข่าย และการใช้ช่องทางการตลาดสมัยใหม่ ในมิติด้านการ

รับรองมาตรฐานการผลิต (GAP) พบว่าเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP หรือคิดเป็นร้อยละ 49.50 ขณะที่ร้อยละ 50.50 ยังไม่ได้รับการรับรอง สะท้อนให้เห็นว่าโครงการมีบทบาทในการส่งเสริมให้เกษตรกรจำนวนหนึ่งสามารถยกระดับกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดและความท้าทายในการขยายผลการรับรองมาตรฐานไปยังเกษตรกรทุกกลุ่ม ในด้านการได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน พบว่าเกษตรกรเพียงร้อยละ 22.50 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ขณะที่ร้อยละ 77.50 ยังไม่ได้รับการสนับสนุน ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดของกลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกของโครงการในระยะเริ่มต้น

ปัจจัยที่อาจมีผลต่อระดับการเข้าถึงการสนับสนุน ได้แก่ ความพร้อมของเกษตรกรในการพัฒนามาตรฐานการผลิต ความสามารถในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของหน่วยงานสนับสนุน ข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือทรัพยากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระยะเวลาของโครงการที่ยังไม่ยาวนานเพียงพอในการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ สำหรับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายหรือกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตร พบว่าเกษตรกรร้อยละ 27.50 ได้เข้าร่วมเครือข่ายหรือกลุ่มเพิ่มขึ้นหลังการเข้าร่วมโครงการ ขณะที่ร้อยละ 72.50 ยังไม่ได้เข้าร่วม สะท้อนว่าโครงการมีส่วนช่วยกระตุ้นการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายในระดับหนึ่ง แต่การขยายการมีส่วนร่วมในเครือข่ายยังต้องอาศัยกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ในมิติของการใช้ช่องทางการสื่อสารออนไลน์หรือสื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมการขายผลผลิตทางการเกษตร พบว่าเกษตรกรร้อยละ 29 มีการใช้ช่องทางดังกล่าวเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ ขณะที่ร้อยละ 71 ยังไม่ได้ใช้ช่องทางออนไลน์อย่างเป็นรูปธรรม ผลลัพธ์นี้สะท้อนว่าโครงการมีส่วนช่วยยกระดับการรับรู้และการเริ่มต้นใช้เครื่องมือการตลาดสมัยใหม่ในกลุ่มเกษตรกรบางส่วน แต่การนำไปใช้ในวงกว้างยังคงเป็นประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม ขณะเดียวกันในประเด็นการมีรายได้เพิ่มจากการเปิดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ามีเกษตรกรเพียงร้อยละ 5 ที่มีรายได้เพิ่มจากกิจกรรมดังกล่าว ขณะที่ร้อยละ 95 ยังไม่เกิดรายได้ในมิตินี้ ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาโครงการที่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงอาหาร แม้ว่าเกษตรกรจะได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และยกระดับมาตรฐานการผลิตในระดับต้นน้ำแล้ว แต่การแปลงศักยภาพดังกล่าวให้กลายเป็นรายได้ในระดับปลายน้ำ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนเพิ่มเติมในหลายมิติ

โดยสรุปข้อมูลจาก Table 1 ชี้ให้เห็นว่า การเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในบางมิติ โดยเฉพาะด้านมาตรฐานการผลิต การเริ่มต้นใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ และการรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ในหลายประเด็นยังอยู่ในระดับจำกัด ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาและต่อยอดกลไกของโครงการเพื่อขยายผลการเปลี่ยนแปลงไปสู่เกษตรกรในวงกว้างมากขึ้น

Table 1 Changes among farmers after participation

Aspects of change		Number of farmers (n)	Percentage (%)
GAP certification	Not certified	101	50.50
	Certified	99	49.50
	Total	**200**	**100.00**
Increased promotion/support from public and private agencies	Not received	155	77.50
	Received	45	22.50
	Total	**200**	**100.00**
Increased participation in farmer networks/producer groups	Not participated	145	72.50
	Participated	55	27.50
	Total	**200**	**100.00**
Increased use of online communication channels or social media for agricultural product promotion	Not used	142	71.00
	Used	58	29.00
	Total	**200**	**100.00**
Increased income from opening farm areas for agritourism activities	No increase	190	95.00
	Increase	10	5.00
	Total	**200**	**100.00**

จาก Table 2 การพิจารณาระดับความสอดคล้องระหว่างผลที่เกษตรกรได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi กับความคาดหวังของเกษตรกรใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ด้านมาตรฐานการผลิต ด้านการตลาด และด้านรายได้ ซึ่งพิจารณาจากผลลัพธ์ที่ได้รับจากโครงการสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ก่อนเข้าร่วมโครงการในระดับที่น่าพึงพอใจ พบว่าโดยภาพรวมเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโครงการให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับความคาดหวังในทุกมิติ ในมิติด้านมาตรฐานการผลิตและการเพาะปลูก พบว่าเกษตรกรร้อยละ 90.50 เห็นว่าผลลัพธ์จากการเข้าร่วมโครงการมีความสอดคล้องกับความคาดหวัง ขณะที่มีเพียงร้อยละ 9.50 ที่เห็นว่าไม่สอดคล้อง สะท้อนให้เห็นว่าโครงการสามารถตอบโจทย์การยกระดับกระบวนการผลิตและมาตรฐานสินค้าเกษตรได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการในการพัฒนาองค์ความรู้และแนวปฏิบัติด้านการผลิตให้เหมาะสมกับบริบทของการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

สำหรับด้านการตลาด (ทั้งออนไลน์และออฟไลน์) พบว่าเกษตรกรร้อยละ 74 ระบุว่าผลลัพธ์ที่ได้รับมีความสอดคล้องกับความคาดหวัง ขณะที่ร้อยละ 26 เห็นว่ายังไม่สอดคล้อง ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่าแม้โครงการจะช่วยยกระดับความรู้และการรับรู้ด้านการตลาดของเกษตรกรในระดับหนึ่ง แต่การนำไปสู่ผลลัพธ์ทางการตลาดอย่างเป็นรูปธรรมยังมีข้อจำกัด และอาจต้องอาศัยการสนับสนุนเพิ่มเติมในด้านช่องทางการจำหน่ายและการเข้าถึงตลาด ในมิติด้านรายได้ พบว่าเกษตรกรร้อยละ 75.50 เห็นว่ารายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการมีความสอดคล้องกับความคาดหวัง ขณะที่

ร้อยละ 24.50 เห็นว่ายังไม่สอดคล้อง ผลลัพธ์นี้สะท้อนว่าโครงการสามารถสร้างผลเชิงบวกด้านรายได้ให้กับเกษตรกรส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ยังไม่สามารถแปลงองค์ความรู้และกิจกรรมของโครงการไปสู่การเพิ่มรายได้อย่างชัดเจน โดยสรุปแม้โครงการจะสามารถยกระดับความสามารถขั้นต้นของเกษตรกรได้ดี แต่การเปลี่ยนความสามารถดังกล่าวให้เกิดรายได้และการเข้าถึงตลาดยังต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น อำนาจต่อรอง ช่องทางการจัดจำหน่าย ความต่อเนื่องของตลาด และความสามารถในการสื่อสารคุณค่าสินค้า เพื่อให้การพัฒนาเกษตรเชิงมูลค่าเพิ่มสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

Table 2 Consistency between Project Outcomes and Farmers' Expectations

Aspect		Number of Farmers (n)	Percentage (%)
Production standards / cultivation practices	Not consistent	19	9.50
	Consistent	181	90.50
	Total	**200**	**100.00**
Marketing (online and offline)	Not consistent	52	26.00
	Consistent	148	74.00
	Total	**200**	**100.00**
Income	Not consistent	49	24.50
	Consistent	151	75.50
	Total	**200**	**100.00**

นอกจากนั้น จาก Table 3 การพิจารณาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับความคุ้มค่าของการเข้าร่วมโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ผลการวิเคราะห์พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนะเชิงบวกต่อความคุ้มค่าของโครงการอย่างชัดเจน โดยเกษตรกรร้อยละ 94.50 เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการดังกล่าวมีความคุ้มค่า นั่นคือ เกษตรกรรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการในหลายมิติ ทั้งในด้านการเพิ่มพูนองค์ความรู้ การปรับปรุงมาตรฐานการผลิต และการเปิดโอกาสในการเข้าถึงตลาดใหม่ ๆ แม้ว่าผลลัพธ์ด้านรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารจะยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในระยะสั้นก็ตาม การรับรู้ถึงความคุ้มค่าในระดับสูงดังกล่าวจึงสามารถตีความได้ว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับ “ผลลัพธ์เชิงศักยภาพ” และ “ผลลัพธ์เชิงโอกาส” มากกว่าผลตอบแทนทางการเงินโดยตรงในระยะเริ่มต้น หรือก็คือ การรับรู้ถึงความคุ้มค่าของโครงการในระดับสูงยังสะท้อนถึงความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงานของโครงการในมุมมองของเกษตรกร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการต่อยอดผลลัพธ์ของโครงการในระยะยาว ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 5.50 ที่เห็นว่าไม่คุ้มค่า แต่อย่างไรก็ตาม การรับรู้ถึงความคุ้มค่าของโครงการนั้นสะท้อนถึงความสำเร็จในมิติของการยอมรับและการพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าร่วม ในขณะที่ผลลัพธ์ทางการตลาดและรายได้สะท้อนถึงผลกระทบเชิงเศรษฐกิจในระดับปลายน้ำ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาและปัจจัยสนับสนุนเพิ่มเติมในการแปลงศักยภาพให้กลายเป็นรายได้อย่างยั่งยืน

Table 3 Perceived value of participation

Opinion	Number of farmers (n)	Percentage (%)
Not worthwhile	11	5.50
Worthwhile	189	94.50
Total	**200**	**100.00**

วิจารณ์ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า โครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi มีบทบาทสำคัญในการยกระดับองค์ความรู้และมาตรฐานการผลิตของเกษตรกรอย่างชัดเจน ขณะที่ผลลัพธ์ด้านโอกาสทางการตลาดและรายได้ยังอยู่ในระดับปานกลางหรือระยะเริ่มต้น ผลลัพธ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ภายใต้กรอบแนวคิดห่วงโซ่คุณค่าอาหาร (food value chains) ซึ่งมองว่าการพัฒนาในกิจกรรมต้นน้ำ เช่น ความรู้และมาตรฐาน เป็น “ผลลัพธ์ขั้นต้น (intermediate outcomes)” ที่ต้องเกิดขึ้นก่อนการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Porter, 1985; OECD, 2018) เป้าหมายหลักของการฝึกอบรมภายใต้โครงการนี้ คือ การเพิ่มพูนความรู้ของเกษตรกร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการเกษตรแม่นยำ การปรับปรุงคุณภาพดิน และการจัดการพืชเศรษฐกิจหลัก ซึ่งส่งผลดีต่อแนวทางการผลิตของเกษตรกร เช่น การใช้ปุ๋ยอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเชื่อมโยงกับการผลิตสินค้าคุณภาพสูงตามมาตรฐาน GAP ซึ่งจะช่วยยกระดับมาตรฐานการเกษตรในพื้นที่ ผลลัพธ์ในระยะสั้นจากการฝึกอบรมเห็นได้ชัดเจนในแง่ของความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้นในการจัดการแปลงและการใช้เทคโนโลยีการเกษตรแม่นยำ อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับตลาดต้องใช้เวลาและการสนับสนุนจากกลไกตลาด เช่น การสร้างเครือข่ายการขายผ่านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการเชื่อมต่อกับร้านอาหารในท้องถิ่นเพื่อเปิดตลาดใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระยะกลางยังต้องใช้เวลาในการพัฒนาและบูรณาการความรู้กับระบบการตลาด เช่น การสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนและเกษตรกร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนความรู้ให้เป็นรายได้ที่ยั่งยืน การใช้แนวคิดเรื่องช่วงเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาช่วยให้เห็นภาพชัดเจนว่า แม้ความรู้จะเป็นรากฐานที่สำคัญ แต่การเปลี่ยนความรู้ให้เป็นรายได้นั้นต้องอาศัยกลไกตลาดและเครือข่ายผู้ซื้อที่สามารถเชื่อมโยงกับผลผลิตที่มีคุณภาพ รวมถึงการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rajala *et al*. (2021) และ Maitho and Kyalo (2025) เกี่ยวกับการพัฒนาและการประเมินโครงการทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการฝึกอบรมเกษตรกรและการประยุกต์ใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Maitho and Kyalo (2025) ในการประเมินผลกระทบของโครงการทางการเกษตรต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน โดยเน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการจัดการทรัพยากรและการผลิตเพื่อปรับปรุงมาตรฐานการผลิตทางการเกษตรในระยะสั้นและระยะยาว ในขณะเดียวกัน Rajala *et al*. (2021) มุ่งเน้นการใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง “Theory of Change” เพื่อเสริมสร้างกลไกในการตีความผลการวิจัยทางการเกษตรให้เข้าถึงระบบการผลิตของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมกับตลาดและเครือข่ายการขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ในการเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชนในระยะยาว

ในประเด็นของการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความรู้ใหม่ที่สำคัญในมิติต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความรู้ทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ (เช่น การปรับปรุงเทคนิคการปลูกพืชและการจัดการสวนผลไม้) 2) ความรู้ด้านการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ 3) ความรู้ด้านการตลาดที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรรมและการท่องเที่ยวเชิงอาหาร รวมถึงการค้นหาช่องทางการตลาดใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และ 4) ความรู้ด้านระบบที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจบทบาทของตนในห่วงโซ่คุณค่าและการทำงานร่วมกับผู้ผลิตรายอื่นภายในระบบ แม้ว่าเกษตรกรจะตระหนักถึงความรู้ใหม่ที่ได้รับจากโครงการนี้ แต่ก็ยังมีความแตกต่างในกระบวนการนำความรู้ไปใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้ เกษตรกรได้รับข้อมูลหรือความรู้ใหม่ผ่านการฝึกอบรมและกิจกรรมต่าง ๆ 2) การยอมรับ เกษตรกรเริ่มเข้าใจและเห็นคุณค่าความสำคัญของความรู้ที่ได้รับ และ 3) การประยุกต์ใช้ เกี่ยวข้องกับการปรับความรู้ให้เข้ากับการปฏิบัติทางการเกษตรในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ โครงการนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพให้เกษตรกรรายย่อยโดยการส่งเสริมการเรียนรู้ภาคปฏิบัติและพัฒนาความรู้ผ่านประสบการณ์จริงในบริบทท้องถิ่นเฉพาะ ช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับตัวและระบุโอกาสใหม่ๆ ในภาคเกษตรกรรม การเชื่อมโยงเกษตรกรรมกับการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นโอกาสหนึ่งที่เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ได้ผ่านความรู้เชิงระบบและเชิงตลาดที่ได้รับจากโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้ว่าโครงการช่วยเพิ่มองค์ความรู้ด้านการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการเชื่อมโยงการเกษตรกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศที่ชี้ว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพของเกษตรกรรายย่อยในระบบห่วงโซ่อาหาร (FAO, 2018) โดยเฉพาะในบริบทที่เกษตรกรต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนจากสภาพภูมิอากาศและตลาดโลก ทั้งนี้ งานวิจัยของ Richards (2015) ระบุว่าโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่ประสบความสำเร็จมักเริ่มจากการสร้าง “ความเข้าใจเชิงระบบ” ให้กับผู้ผลิตเกี่ยวกับบทบาทของตนในห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ที่เกษตรกรเริ่มตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพวัตถุดิบ มาตรฐานการผลิต และการสร้างประสบการณ์ด้านอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และในบริบทประเทศไทย ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Tinnarat *et al*. (2023) และ Maneerat and Jaroenwisan (2022) ที่พบว่า เกษตรกรยังขาดความรู้ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานและการตลาด และการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านโครงการเชิงพื้นที่ช่วยเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวและการมองเห็นโอกาสใหม่ ๆ ในตลาดได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้ การยกระดับความรู้ของเกษตรกรจึงไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มความเข้าใจของเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ความรู้นั้นเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิธีการทำเกษตรอย่างเป็นระบบ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

ในประเด็นของการยกระดับมาตรฐานการผลิต พบว่า โครงการนี้สะท้อนให้เห็นทั้งความสำเร็จและข้อจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการยกระดับมาตรฐานการผลิต เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งได้รับการรับรอง GAP หลังจากเข้าร่วมโครงการ ซึ่งเป็นหลักฐานที่จับต้องได้และเป็นรูปธรรมของผลลัพธ์เชิงบวก ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนมากที่ชี้ว่า การส่งเสริมมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยอาหารเป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่อาหาร (OECD, 2020) อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงการรับรองมาตรฐาน GAP สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่มีอยู่ เช่น ความพร้อมของทรัพยากร ขนาดแปลง การติดตามผลที่ไม่เพียงพอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือข้อจำกัดด้านเอกสารและต้นทุนในการปรับระบบการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่มีแปลงขนาดเล็กหรือผู้ที่ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งขัดขวาง

ความสามารถในการปรับวิธีการผลิตให้เข้ากับมาตรฐาน GAP อย่างเต็มที่ การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงมาตรฐาน GAP จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจประเภทของการสนับสนุนที่มีให้แก่เกษตรกรที่สามารถเข้าถึงมาตรฐานได้ (เช่น เงินทุน ความรู้ หรือการสนับสนุนจากหน่วยงาน) ในขณะที่ผู้ที่ขาดการเข้าถึงอาจเผชิญกับข้อจำกัดเหล่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Supapunt *et al*. (2021) ที่พบว่า การยอมรับมาตรฐาน GAP ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเงินทุน ความรู้ การสนับสนุนจากหน่วยงาน และทัศนคติของเกษตรกร ขณะที่งานวิจัยของ Somarsa *et al*. (2025) ชี้ว่าแม้เกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอัจฉริยะและมาตรฐานการผลิต แต่การนำไปใช้จริงต้องอาศัยกลไกสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ในมิติโอกาสทางการตลาดและการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงอาหาร พบว่าแม้เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าผลลัพธ์มีความสอดคล้องกับความคาดหวัง แต่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม เช่น การใช้ช่องทางออนไลน์หรือการเข้าร่วมเครือข่ายทางการตลาด ยังเกิดขึ้นในวงจำกัด ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Everett and Slocum (2013) และ Bessière (2013) ที่ระบุว่าการเชื่อมโยงการเกษตรกับการท่องเที่ยวเชิงอาหารต้องอาศัยเวลา การสร้างเครือข่าย และความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหลายระดับ นอกจากนั้น งานวิจัยของ Nadee (2018) และ Sriyothin *et al*. (2024) ยังพบว่าการขาดการบริหารจัดการและความร่วมมือในชุมชนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

ในมิติของผลลัพธ์ด้านรายได้และการรับรู้ความคุ้มค่า พบว่าแม้ว่าการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยตรงจะยังเกิดขึ้นกับเกษตรกรเพียงส่วนน้อย แต่เกษตรกรส่วนใหญ่กลับประเมินว่าโครงการมีความคุ้มค่าในการเข้าร่วม ผลลัพธ์นี้สะท้อนแนวคิดการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual transformation) ซึ่งงานวิจัยของ Richards (2015) ระบุว่า โครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารมักสร้างคุณค่าทางสังคมและองค์ความรู้ ก่อนการเกิดผลตอบแทนทางรายได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงงานวิจัยของ Maneerat and Jaroenwisan (2022) และ Tinnarat *et al*. (2023) ซึ่งชี้ว่า เกษตรกรให้คุณค่ากับโอกาสในการเรียนรู้และการเชื่อมโยงเครือข่าย แม้ผลตอบแทนทางการเงินจะยังไม่เกิดขึ้นทันที นอกจากนี้คุณค่าของโครงการนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ทางการเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคุณค่าของเวลาและค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรลงทุนในการเข้าร่วม เช่น การพัฒนาทักษะใหม่ การปรับระบบการผลิต และการเข้าถึงหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งช่วยสร้างความพร้อมและเปิดมุมมองใหม่ ๆ สำหรับการพัฒนาในอนาคต การพัฒนาในระยะยาวยังต้องการการเชื่อมต่อและความร่วมมืออย่างต่อเนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลายระดับ โดยรวมแล้วการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของโครงการในการยกระดับมาตรฐานการผลิตและสร้างโอกาสทางการตลาด แต่ก็เน้นย้ำถึงข้อจำกัดที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมในด้านต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนทรัพยากร ความร่วมมือกับชุมชน การพัฒนาทักษะดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายการตลาดที่แข็งแกร่ง เพื่อให้มั่นใจว่าเกษตรกรสามารถปรับตัวและเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

โดยสรุป ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ด้านการยกระดับองค์ความรู้และมาตรฐานการผลิตของเกษตรกรได้อย่างชัดเจน ขณะที่ผลลัพธ์ด้านโอกาสทางการตลาดและรายได้ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น การวิจารณ์ผลการวิจัยนี้จึงตอกย้ำว่า การประเมินผลโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารควรพิจารณาลำดับของผลลัพธ์จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ และไม่ควรคาดหวังผลตอบแทนทางรายได้ในระยะสั้นเพียงอย่างเดียว ผลการศึกษานี้มีส่วนช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เชิงประจักษ์เกี่ยวกับบทบาทของ Gastronomy Tourism ในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรระดับจุลภาค และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการออกแบบและต่อยอดโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ในอนาคตอย่างเหมาะสม

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลลัพธ์ของโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ต่อการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกร โดยอาศัยข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 200 ราย ผลการศึกษาสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) โครงการมีบทบาทสำคัญในการยกระดับองค์ความรู้ของเกษตรกร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้ว่ากิจกรรมของโครงการช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และแนวคิดการเชื่อมโยงการเกษตรกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการปรับปรุงกระบวนการผลิตและการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐาน 2) มิติด้านมาตรฐานการผลิต เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ภายหลังการเข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าผลลัพธ์ของโครงการสอดคล้องกับความคาดหวังในด้านมาตรฐานการผลิตและการเพาะปลูก ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่า โครงการสามารถช่วยผลักดันให้เกษตรกรนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับกระบวนการผลิตได้จริง อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงการรับรองมาตรฐานได้ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรและกระบวนการที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม และ 3) มิติด้านโอกาสทางการตลาด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังอยู่ในระดับปานกลาง แม้เกษตรกรบางส่วนเริ่มใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ เข้าร่วมเครือข่ายเกษตรกร หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่การนำองค์ความรู้ไปสู่ผลลัพธ์เชิงการตลาดอย่างเป็นรูปธรรมยังไม่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ การสร้างรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารโดยตรงยังเกิดขึ้นในวงจำกัด สะท้อนว่า การเชื่อมโยงการเกษตรกับการท่องเที่ยวต้องอาศัยระยะเวลา และกลไกสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจอย่างชัดเจน

แม้ว่าผลการศึกษานี้จะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของโครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi ในการยกระดับองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต และโอกาสทางการตลาดของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การวิจัยยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณาในการตีความผลการศึกษา ได้แก่ 1) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภายหลังการเข้าร่วมโครงการเป็นหลัก และไม่ได้มีการเก็บข้อมูลเชิงเปรียบเทียบก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ (pre–post comparison) ในเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ไม่สามารถระบุขนาดของการเปลี่ยนแปลง (magnitude of change) ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรในแต่ละมิติได้อย่างชัดเจน รวมถึงไม่สามารถแยกแยะผลของโครงการออกจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ประสบการณ์เดิมของเกษตรกร สภาพตลาดสินค้าเกษตร หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นในช่วงเวลาเดียวกันได้อย่างสมบูรณ์ 2) การประเมินผลลัพธ์ในงานวิจัยนี้อาศัยการรับรู้และการประเมินตนเองของเกษตรกรเป็นหลัก ซึ่งแม้จะสะท้อนมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง แต่ยังอาจมีข้อจำกัดด้านอคติจากการรับรู้ (perception bias) และความทรงจำย้อนหลัง (recall bias) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้และโอกาสทางการตลาด และ 3) การออกแบบการวิจัยในลักษณะการประเมินผลโครงการภายหลังการดำเนินงาน (post-project evaluation) ทำให้ผลการศึกษามุ่งเน้นการอธิบายผลลัพธ์เชิงพรรณนาและความสอดคล้องกับความคาดหวังของเกษตรกรมากกว่าการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยตรง ดังนั้น ผลการศึกษาควรถูกตีความในฐานะหลักฐานเชิงประจักษ์ระดับต้น (initial empirical evidence) ที่สะท้อนทิศทางและศักยภาพของโครงการ มากกว่าการยืนยันผลกระทบเชิงสาเหตุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (policy implications)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานภาครัฐและผู้กำหนดนโยบายควรให้ความสำคัญกับการต่อยอดโครงการท่องเที่ยวเชิงอาหารในลักษณะ “ระยะยาวและต่อเนื่อง” มากกว่าการดำเนินโครงการแบบครั้งคราว โดยเฉพาะการออกแบบมาตรการสนับสนุนที่ช่วยลดข้อจำกัดในการเข้าถึงมาตรฐานการผลิต เช่น การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐาน การให้คำปรึกษาเชิงลึก และการเชื่อมโยงเกษตรกรกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรมีนโยบายที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการด้านอาหาร และภาคการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อให้การยกระดับองค์ความรู้สามารถแปรเปลี่ยนเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจได้จริงในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ (practical implications)

ในเชิงปฏิบัติ หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการควรออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถนำองค์ความรู้ด้านการตลาด และการสื่อสารคุณค่าไปใช้ได้จริงมากขึ้น เช่น การฝึกปฏิบัติด้านการตลาดดิจิทัล การพัฒนาเนื้อหาสื่อออนไลน์ และการจับคู่ธุรกิจ (business matching) กับผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรมีระบบติดตามผลหลังการฝึกอบรมและการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถปรับใช้ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และลดช่องว่างระหว่างการยกระดับองค์ความรู้กับการสร้างรายได้เชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ภายใต้โครงการ Comprehensive Gastronomy Tourism @Chanthaburi หรือโครงการส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เพื่อสนับสนุนด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

เอกสารอ้างอิง

Bessière, J. 2013. “Heritagisation”, a challenge for tourism promotion and regional development: an example of food heritage. **Journal of Heritage Tourism** 8(4): 275–291. https://doi.org/10.1080/1743873X.2013.770861.

Everett, S. and S.L. Slocum. 2013. Food and tourism: an effective partnership? A UK-based review. **Journal of Sustainable Tourism** 21(6): 789–809. https://doi.org/10.1080/09669582.2012.741601.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2018. **The future of food and agriculture: alternative pathways to 2050.** Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from https://www.fao.org

Maitho, T. and D.N. Kyalo. 2025. Monitoring and evaluation of agricultural-based project outcomes on household food security in Murang'a county, Kenya. **International Journal of Professional Business Review** 10(2): 1–23.

Maneerat, P. and K. Jaroenwisan. 2022. Value chain model for value addition of local ingredients to gastronomy tourism's activities in Phuket province. **Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences** 5(3): 813–825. [in Thai]

Nadee, P. 2018. Agro-tourism development towards sustainable tourism. **EAU Heritage Journal Social Science and Humanity** 8(2): 113–124. [in Thai]

Organisation for Economic Co-operation and Development. 2018. **Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2018.** Paris: OECD Publishing. 204 p.

Organisation for Economic Co-operation and Development. 2020. **Food Supply Chains and COVID-19: Impacts and Policy Lessons.** Paris: OECD Publishing. 48 p.

Porter, M.E. 1985. **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.** New York: Free Press. 557 p.

Rajala, E., I. Vogel, A. Sundin, D. Kongmanila, M.G. Nassuna-Musoke, R. Musundire, M. Muipatayi, N. Marianne, K.L. Chiwona, M. Ulf and S. Boqvist. 2021. How can agricultural research translation projects targeting smallholder production systems be strengthened by using theory of change? **Global Food Security** 28: 100475.

Richards, G. 2015. Evolving gastronomic experiences: from food to foodscapes. **Journal of Gastronomy and Tourism** 1: 5–18. https://doi.org/10.3727/216929715X14298190828796.

Somarsa, W., P. Sriboonruang and P. Tongdeelert. 2025. Adoption of precision agriculture systems smart farm (handy sense) of Nam Dok Mai mango farmers, Bang Phli district, Samut Prakan province. **King Mongkut's Agricultural Journal** 43(3): 410–417. [in Thai]

Sriyothin, S., Y. Leelakitpaisarn, P. Wichasin, J. Huanchom, A. Sriprasertsuk, T. Srinathiyawasin and B. Sriyothin. 2024. Agrotourism: driving tourism and hospitality industry through learning resources in the community to increase sustainable income. **Punyapiwat Journal** 16(3): 313–333. [in Thai]

Supapunt, P., P. Intanu and K. Chaikampun. 2021. Factor affecting adoption for vegetables with good agricultural practices standard in the upper north of Thailand. **Journal of Agricultural Research and Extension** 38(3): 152–170. [in Thai]

Tinnarat, G., N. Wongwichit, P. Phuworakit, P. Anderson and N. Lakkham. 2023. The study of guideline for value creation in supply chain of Khao Wong sticky rice farmers in Kalasin province. **Journal of Accountancy and Management** 15(4): 35–55. [in Thai]